

ΣΑΗΕΝΤΟΛΟΓΙΑ

ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΗΣ

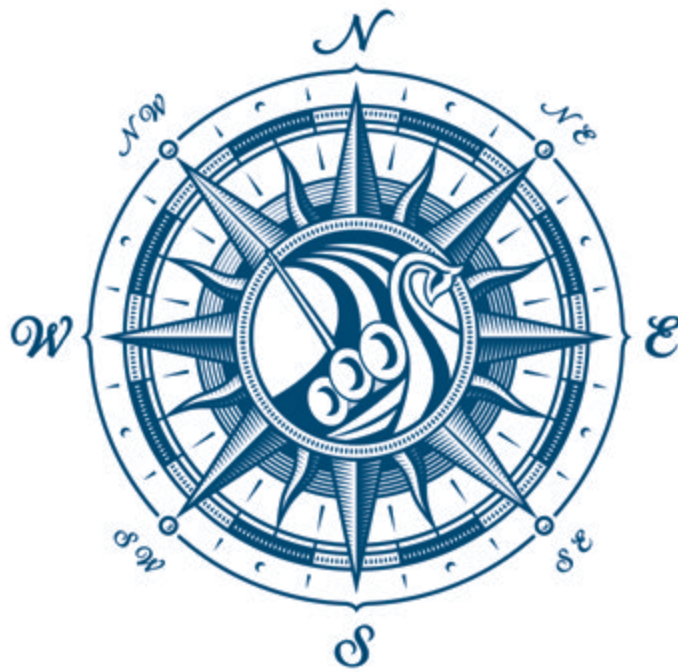

PER-ARNE BERGLIE
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΗΣ ΣΤΟΚΧΟΛΜΗΣ
ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ, ΣΟΥΗΔΙΑ

20 ΜΑΡΤΙΟΥ 1996

ΣΑΗΕΝΤΟΛΟΓΙΑ

ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ
ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΗΣ

20 ΜΑΡΤΙΟΥ 1996

ΣΑΗΕΝΤΟΛΟΓΙΑ ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΗΣ

PER-ARNE BERGLIE

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΗΣ ΣΤΟΚΧΟΛΜΗΣ

ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ, ΣΟΥΗΔΙΑ

Αφού μου ζητήθηκε με την ιδιότητά μου ως ιστορικός της θρησκείας να εκφέρω γνώμη σχετικά με την Εκκλησία της Σαηεντολογίας, δια του παρόντος θα κάνω την ακόλουθη δήλωση:

Αρχικά, θα ήθελα να επισημάνω ότι στην έρευνά μου έχω ασχοληθεί κυρίως με τον Βουδισμό, στις διάφορες τοπικές μορφές του, και με τη θρησκεία του Θιβέτ. Ωστόσο, στη διδασκαλία και στα σεμινάρια μου είχα λόγο να ασχοληθώ και να εξετάσω τις γενικές εκδόσεις στην ιστορία της θρησκείας. Οι παρακάτω σύντομες σκέψεις βασίζονται στη μελέτη ενός πολύ μεγάλου αριθμού γραφών από την Εκκλησία της Σαηεντολογίας και σε ένα πλήθος θρησκευτικών επιστημονικών ερευνών και συζητήσεων σχετικά με την Εκκλησία από διαφορετικές οπτικές γωνίες, συμπεριλαμβανομένου της εξέλιξης των ιδεών, και από κοινωνιολογική και από ψυχολογική άποψη.

Ανάμεσα στις τελευταίες σημαντικές μελέτες, θα ήθελα να τονίσω ιδιαίτερα το «Σαηεντολογία» (1994) του Μπράιαν Ρόναλντ Γουίλσον, του κύριου Βρετανού κοινωνιολόγου της

θρησκείας, το «Από τη Θεραπεία στη θρησκεία» (1994) της Ντόρθε Ρέφσαντ Κρίνστενσεν και το άρθρο «Σαηεντολογία και Ινδική Θρησκεία» (Χάος αρ. 25, 1994) του Όλαφ Σόνμπεκ. Επιπλέον επισκέφθηκα τις εγκαταστάσεις της Εκκλησίας στη Στοκχόλμη και μίλησα με τους εκπροσώπους της εκεί, καθώς και με άλλους σχετικούς και, ως εκ τούτου, επιχείρησα να σχηματίσω μια άμεση προσωπική κατανόηση της Εκκλησίας της Σαηεντολογίας.

Η Σαηεντολογία συνήθως προβάλλεται ως παράδειγμα «νέας θρησκείας», ένας χαρακτηρισμός που συχνά αναφέρεται σε κινήματα που δημιουργήθηκαν στον Δυτικό κόσμο τον 20ο αιώνα και τα οποία έφτασαν στη Σουηδία κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 και αργότερα. Με τον χαρακτηρισμό αυτό, αναφέρεται κανείς όχι μόνο στην προέλευση της θρησκείας, αλλά υποδηλώνει, επίσης, ότι αυτή η «νέα πνευματικότητα» από πολλές απόψεις είναι διαφορετική από άλλες παλαιότερες εκκλησίες, κοινότητες και αιρέσεις όσον αφορά την έννοια, τις θρησκευτικές τελετές, τις μεθόδους του ιεραποστολικού έργου και την απόκτηση νέων μελών. Είναι πιθανό ότι ο χαρακτηρισμός «νέες θρησκείες» είναι επίσης έκφραση διαχωριστικής αντίληψης από κάποιους που, λόγω της έντονης επιθυμίας των νέων θρησκείων να «εξηγήσουν» την προέλευση και τη δημιουργία στη βάση κοινωνικής και ψυχολογικής ανάλυσης, μειώνουν την αξία τους λέγοντας ότι αυτές περιορίζονται σε λειτουργίες τέτοιων κοινωνικο-ψυχολογικών παραγόντων. Ιδιαίτερα σε παλαιότερες παρουσιάσεις από συγγραφείς που ανήκουν ή συνδέονται στενά με παλιότερες και πιο εδραιωμένες θρησκευτικές κοινότητες, είναι εμφανής ένας εκνευρισμός σχετικά με τον «ανταγωνισμό» που δημιουργείται από τη «νέα πνευματικότητα». Σε μερικές περιπτώσεις, αυτό εκφράζεται στιγματίζοντας αυτές τις θρησκείες ως «αιρέσεις» και υποστηρίζοντας ότι αυτές προσελκύουν άτομα κυρίως νεαρής ηλικίας κάτω από συναισθηματικές καταστάσεις και ότι μετά είναι έτοιμες να τα κρατήσουν με αμφίβολες και αυταρχικές μεθόδους. Όλες οι θρησκείες, οι εκκλησίες και οι θρησκευτικές κοινότητες, έχουν υπάρξει κάποια στιγμή «νέες» και έχουν εμφανιστεί ως κάτι που είναι ενάντια στο παλαιότερο και παραδοσιακό υπόβαθρο, με ό,τι μπορεί να συνεπάγεται αυτό όσον αφορά το ιεραποστολικό τους έργο, τον προσηλυτισμό, την οργάνωση και τη διάδοση του μηνύματος.

Τα μέσα που χρησιμοποιούν, η εστίασή τους στη ζωή εδώ και τώρα, η οργάνωσή τους και το ορθολογικό και τεχνικό λεξιλόγιο που έχουν ορισμένες «νέες θρησκείες» έχουν δημιουργήσει στους εκπροσώπους κυρίως χριστιανικών κοινοτήτων το ερώτημα εάν μπορούμε να αναφερόμαστε σ' αυτές ως θρησκείες. Αυτή η άποψη λίγο ενδιαφέρει και αφορά έναν ιστορικό της θρησκείας σήμερα.

Για παράδειγμα, αν κάποιος χρησιμοποιεί έναν κοινό ορισμό της θρησκείας, όπως «θρησκεία είναι η πεποίθηση στην ύπαρξη ενός υπερφυσικού κόσμου, μια πεποίθηση που πρώτα και κύρια εκφράζεται στα διάφορα πιστεύω τα οποία ξεκάθαρα αποτυπώνονται σε τελετουργίες,

θρησκευτικές τελετές και σε επικές απεικονίσεις» (Άκε Χούλτκραντστ, «Μέθοδοι Εντός της Συγκριτικής Έρευνας της Θρησκείας», 1973, σελίδα 13), η Εκκλησία της Σαηεντολογίας ξεκάθαρα εμφανίζεται ως θρησκεία. Επιπλέον δεν υπάρχει κανένας λόγος για έναν ιστορικό της θρησκείας να κατατάξει διαφορετικές θρησκείες από διαφορετικά σημεία εκκίνησης σε μια αξιολογική κλίμακα.

Οι θρησκείες μπορούν να αναλυθούν με πολλαπλούς τρόπους και από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Σε αυτό το πλαίσιο, φαίνεται ταιριαστό να κάνω χρήση μια διάταξης που επισημαίνει παραλλαγές και αποχρώσεις, καθώς επίσης και τον βαθμό πληρότητας. Ο ιστορικός της θρησκείας Νίνιαν Σμαρτ έχει διοργανώσει σε πολλά έργα με παιδαγωγικό τρόπο την παρουσίασή του κάτω από επτά τίτλους, ο καθένας από τους οποίους στοχεύει σε μια συγκεκριμένη και χαρακτηριστική διάσταση της υπό αμφισβήτηση θρησκείας. Αυτές οι επτά διαστάσεις είναι: το τελετουργικό και πρακτικό μέρος, το συναισθηματικό και όσα σχετίζονται με την εμπειρία, το μυστικιστικό και αφηγηματικό, το φιλοσοφικό και εκπαιδευτικό, το ηθικό και νομικό, το κοινωνικό και θεσμικό, και, τελικά, το υλικό και το αισθητικό. Με βάση αυτό το μοντέλο, μπορεί κανείς να προσπαθήσει να διακρίνει τα τυπικά χαρακτηριστικά σε μία θρησκεία με τρόπο που διευκολύνει τις συγκρίσεις με τις άλλες θρησκείες και άλλες σχετικές συγκρίσεις.

Δεν πρόκειται εδώ να περιγράψω την ιστορία της Εκκλησίας της Σαηεντολογίας ούτε να θέσω τα προβλήματα της αξιοπιστίας των πηγών που αντιμετωπίζει ένας ιστορικός της θρησκείας καθώς αντιπαραβάλλει τις εκδόσεις του δυναμικού ιδρυτή της Διανοητικής και της Σαηεντολογίας, Λ. Ρον Χάμπαρντ (1911-1986), από διαφορετικές περιόδους της πορείας του. Ούτε η εξέλιξη από τη θεραπεία της Διανοητικής στα δόγματα της Εκκλησίας της Σαηεντολογίας θα ληφθεί υπόψη. Η αφετηρία, όσον αφορά την πηγή της θρησκείας, είναι απλώς η εικόνα από μόνη της που η Εκκλησία θεωρεί ότι την αντιπροσωπεύει.

Η πρώτη διάσταση είναι το τελετουργικό και το πρακτικό μέρος. Εδώ βρίσκεται η ατομική πνευματική συμβούλευση που ονομάζεται *ώντινγκ*, και η θρησκευτική εκπαίδευση της Σαηεντολογίας, που ονομάζεται *εκπαίδευση*. Εδώ είναι, επίσης, οι ομαδικές τελετουργίες, οι τακτικά προγραμματισμένες θρησκευτικές υπηρεσίες και οι τελετές για γάμους, ονοματοδοσίες παιδιών και οι κηδείες. Η διαδικασία του *ώντινγκ* και η δομή της εξαρτάται άμεσα από την άποψη της εκκλησίας για τον άνθρωπο και τις πνευματικές του δυνατότητες για ανάπτυξη, η οποία άποψη θα αναφερθεί παρακάτω. Η βασική αρχή είναι ότι το άτομο με έναν καθιερωμένο τρόπο μπορεί να φθάσει σε συνειδητοποίηση της πνευματικής του κατάστασης και του τι εμποδίζει την ανάπτυξή του ως πνευματικό ον. Καθιστώντας αυτά τα εμπόδια ορατά, το άτομο έρχεται σε μια κατάσταση όπου μπορεί να τα απομακρύνει και να προχωρήσει. Από αυτή την άποψη, η πνευματική συμβούλευση έχει κάποια ομοιότητα με ορισμένη θεραπευτική

δραστηριότητα και η μέθοδος επίσης θυμίζει αυτά που χρησιμοποιούνται από ορισμένες μορφές του Βουδισμού και του Ινδουισμού, που επίσης βασίζονται στη στενή σχέση μεταξύ δασκάλου και μαθητή και στην αλληλεπίδραση μεταξύ φορμαλισμού και διαίσθησης.

Οι ομαδικές θρησκευτικές τελετές φαίνεται να επηρεάζονται από τον Χριστιανισμό και δεν είναι μοναδικές στα πλαίσια της Δύσης. Τα κείμενα που καθοδηγούν την εκτέλεση των τελετών παρέχουν μια αξιοπρεπή και επαρκή εντύπωση.

Η δεύτερη διάσταση σχετίζεται με εμπειρίες και είναι πιο δύσκολο να την κατανοήσει κανείς. Με βάση πληροφορίες από τα ενεργά μέλη της εκκλησίας, καθώς και από εξωτερικούς παρατηρητές, η ομαδική τελετουργία δίνει στους συμμετέχοντες την ευκαιρία να βιώσουν εκκλησίασμα και λατρεία. Η ατομική συμβούλευση, όπως παρόμοιες εμπειρίες σε άλλες θρησκείες, υπόκειται πιθανόν σε εντάσεις που μπορεί να προκύψουν κατά τη διάρκεια μιας τέτοιας διαδικασίας, αλλά, όπως φαίνεται, συγχρόνως είναι σε θέση να προσφέρει μια εμπειρία ανακούφισης και απελευθέρωσης.

Η τρίτη διάσταση είναι η αφηγηματική και μυστικιστική. Από αυτή την άποψη, η Σαηεντολογία φαίνεται πολύ ελλιπής, συγκριτικά. Έχει κανείς την εντύπωση ότι η σύντομη ιστορία της και η ορθολογική και σχεδόν τεχνολογική της προσέγγιση παρακωλύει αυτήν την πτυχή της θρησκείας. Με την ανάγνωση που έκανα στο υλικό που μου παρασχέθηκε, ωστόσο, αναρωτήθηκα αν η περιγραφή της ζωής του Λ. Ρον Χάμπαρντ, ιδιαίτερα στα πρώτα του βήματα, ενέχει ένα στοιχείο βιογραφίας αγίου, και θα μπορούσε να έχει ενδιαφέρον να παρακολουθήσει κανείς την εξέλιξη.

Η τέταρτη διάσταση είναι το φιλοσοφικό και δογματικό μέρος. Δεν είναι δυνατόν να μιλήσεις επαρκώς για την εκτενή και όχι εντελώς απλή φιλοσοφία της Σαηεντολογίας σ' αυτόν τον περιορισμένο χώρο. Είναι εν μέρει ένα εσωτεριστικό δόγμα, όπου η πλήρης σημασία διαφόρων πραγμάτων αποκαλύπτεται σταδιακά, χρησιμοποιώντας μια εσωτεριστική ορολογία με πολλούς λεκτικούς νεολογισμούς και σημασιολογικές αλλαγές. Μπορώ να πω ότι παρόλο που υπάρχει η έννοια του «Υπέρτατου Όντος», άλλες έννοιες της πίστης παίζουν επίσης σημαντικό ρόλο. Η πιο θεμελιώδης έννοια είναι ότι ένα ανθρώπινο ον λέγεται πως είναι ένα πνευματικό ον. Το ίδιο το άτομο, πέρα από το όνομά του, το σώμα και τη διάνοιά του, ονομάζεται *θήταν* (για το «πνεύμα», «ψυχή», «δύναμη της ζωής») από τη λέξη *θήτα*, ένα σύμβολο για τη σκέψη ή το πνεύμα. Ο *θήταν* είναι μη-υλικός και δεν αποτελεί στην πραγματικότητα μέρος του φυσικού μας σύμπαντος, αλλά είναι εγκλωβισμένος μέσα σ' αυτό και φορτωμένος με ένα ανθρώπινο σώμα που το παίρνει κατά τη γέννηση.

Η αιτία γι' αυτό είναι προηγούμενες υπάρξεις και πράξεις είτε σε αυτή είτε σε προηγούμενες ζωές, πράγμα που εμποδίζει την ενόραση και την κατανόηση. Το αντικείμενο της διαδικασίας του ώντινγκ είναι να ανακαλύπτει αυτά τα εμπόδια, «ίχνη» του παρελθόντος, να τα κατανοεί και ως εκ τούτου να τα εξαλείφει. Με αυτόν τον τρόπο, ένα ανθρώπινο όν, ή μάλλον ο θήταν, αναπτύσσεται πέρα από τα συναισθηματικά και αντιδραστικά επίπεδα, σε υψηλότερα επίπεδα ενόρασης και ελευθερίας.

Ο στόχος είναι ο θήταν να επιτύχει μια κάπως θεϊκή αλλά στην πραγματικότητα αρχική κατάσταση. Πιστεύεται ότι κάθε άνθρωπος έχει αυτή τη δυνατότητα ανάπτυξης. Θεωρείται ότι είναι κατά βάση καλός και ότι έχει τη δυνατότητα να πετύχει μια υψηλότερη πνευματική κατάσταση και γνώση του Υπέρτατου Όντος.

Από αυτό μπορούμε να δούμε ότι η Σαηεντολογία διαθέτει μια θεολογία, μια ανθρωπολογία και ένα δόγμα για τη σωτηρία της εσωτερικής συνοχής που είναι προϊόν σοβαρής εξέτασης. Αυτό που προξενεί εντύπωση σε έναν ιστορικό της θρησκείας πρώτα απ' όλα είναι η μεγάλη ομοιότητα που υπάρχει ανάμεσα σ' αυτές τις διδασκαλίες και σε εκείνες που υπάρχουν σε ορισμένες θρησκείες της Ινδίας και συστήματα θρησκευτικής φιλοσοφίας. Σ' αυτά, βρίσκουμε επίσης την ιδέα ότι οι πράξεις του ανθρώπου έχουν συνέπειες για τις μελλοντικές ζωές του με τη μορφή εμπειριών που μπορούν να ενεργοποιηθούν και κατόπιν να διαμορφώσουν το μέλλον του. Μέσω των καλών πράξεων, τον διαλογισμό και άλλες ασκήσεις, αυτές οι εμπειρίες μπορούν να εντοπιστούν και να εξαλειφθούν, για να βελτιώσουν ή να κάνουν την πνευματική ανάπτυξη εντελώς εφικτή. Στα ινδουιστικά συστήματα, ο πυρήνας και η ουσία κάθε ανθρώπινου όντος θεωρείται ότι αποτελεί μια πνευματική οντότητα, μια ψυχή πέρα από όλη την ατομικότητα. Αυτή είναι η ψυχή που θα ανακουφιστεί προκειμένου να επιστρέψει στην αρχική της κατάσταση.

Συνεπώς, η συχνά τεχνική γλώσσα της Σαηεντολογίας στην περιγραφή αυτών των διαδικασιών είναι κάτι αντίστοιχο με τις ινδικές τεχνολογίες της σωτηρίας.

Το ότι η διδασκαλία υπόκειται σε μια ιεραρχική μορφή, έτσι ώστε να πρέπει πρώτα να επιτύχει κανείς ένα συγκεκριμένο πνευματικό επίπεδο ή κατάσταση για να έχει το δικαίωμα να συμμετάσχει στο επόμενο επίπεδο, είναι επίσης συνηθισμένο στη Σαηεντολογία και σε κάποιες ινδικές σχολές σκέψης. Και στις δύο παραδόσεις, οι μεταβάσεις μεταξύ των επιπέδων συνδέονται με επιδόσεις διαφόρων ειδών.

Η πέμπτη διάσταση είναι η ηθική και η νομική. Επειδή υπάρχει η πεποίθηση ότι ο άνθρωπος είναι κατά βάση καλός, αυτό σημαίνει ότι είναι σε θέση να επιλέξει το σωστό και το καλό. Στο Πιστεύω

της Εκκλησίας της Σαηεντολογίας, εκφράζεται η πίστη στα ίσα δικαιώματα όλων και δίνεται έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα. Οπωσδήποτε περιλαμβάνεται η πιο ευρεία αντίληψη, ακόμα κι αν η ηθική της Σαηεντολογίας είναι αρκετά προσανατολισμένη γύρω από το άτομο. Υπάρχει επίσης η επιτέλεση δραστηριοτήτων κοινωνικής βελτίωσης μέσα από διάφορους οργανισμούς, οι οποίοι, όμως, δεν είναι πρωταρχικού ενδιαφέροντος για έναν ιστορικό της θρησκείας.

Η έκτη διάσταση, η κοινωνική και θεσμική, ενδέχεται να αντανάκλα την ένταξη και την αποδοχή μιας θρησκευτικής κοινότητας στην κοινωνία γύρω της. Η Εκκλησία της Σαηεντολογίας είναι οργανωμένη με τρόπο που θυμίζει τις χριστιανικές εκκλησίες, π.χ. με μια ιεραρχία κληρικών και λαϊκών ως ενωτική δύναμη. Υπάρχουν διάφορες δραστηριότητες του εκκλησιάσματος, αλλά, καθώς το πρακτικό μέρος επικεντρώνεται στο άτομο και την ανάπτυξή του, κάποιος έχει την εντύπωση ότι είναι το Εκκλησίασμα της εκκλησίας που αποτελεί την κεντρική κοινωνική οντότητα. Από τις διαθέσιμες έρευνες, φαίνεται ότι ο μέσος όρος του προσωπικού είναι στην αρχή της μέσης ηλικίας και κοινωνικά ανήκουν στη μεσαία τάξη. Ο μέσος όρος του προσωπικού επιπλέον δε γίνεται μέλος ως λύση σε κάποια «κρίση», και το ίδιο ισχύει και σε περιπτώσεις όπου κάποιος έχει φύγει από την εκκλησία. Η δραστηριότητα της εκκλησίας είναι, σύμφωνα με τις πληροφορίες, χρηματοδοτημένη από δωρεές και συνεισφορές από τα μέλη της.

Η έβδομη και τελευταία διάσταση είναι η υλική και η αισθητική. Ο σχεδιασμός του παρεκκλησίου για θρησκευτικές υπηρεσίες, η περιβολή των λειτουργών και ο θρησκευτικός συμβολισμός συνολικά είναι ανάλογα με τον Δυτικό Χριστιανισμό. Χαρακτηριστικό για την Εκκλησία της Σαηεντολογίας είναι το γραφείο του ιδρυτή της, Λ. Ρον Χάμπαρντ, σε κάθε Εκκλησία. Αυτό φαίνεται να εξυπηρετεί ως ένα σύμβολο ευλάβειας και σεβασμού για την κληρονομιά του.

Ένα συμπέρασμα από αυτή τη σύντομη εξέταση των διαφόρων πλευρών της Εκκλησίας της Σαηεντολογίας είναι αυτή η τόσο μεγάλη ομοιότητα με ανατολικές υπάρχουσες θρησκείες, σε θέματα που αφορούν την άποψη για την ανθρώπινη φύση και τη διαμόρφωση του θρησκευτικού δόγματος. Ο οργανισμός και οι θρησκευτικές υπηρεσίες θυμίζουν περισσότερο τη Δύση και τον Χριστιανισμό.

Επιπλέον, η Σαηεντολογία εμφανίζεται πλήρως ως θρησκεία και επομένως είναι φυσικό να εκφράζει την άποψη ότι, σε μια κοινωνία που έχει θρησκευτική ελευθερία, θα πρέπει να της παρέχονται οι ευκολίες για να ικανοποιήσει την ανάγκη των οπαδών και των μελών της πίστης της.

PER-ARNE BERGLIE

Στοκχόλμη, Σουηδία

20 Μαρτίου 1996